

EVROPSKÁ KONFERENCE K POLITIKÁM ARCHITEKTURY V RÁMCI CHORVATSKÉHO PŘEDSEDNICTVÍ V RADĚ EU

Je již zvykem, že při příležitosti předsednictví v Radě EU jsou představovány pokroky či nové aktualizace materiálů politik architektury. V loňském roce připadla tato úloha Chorvatsku, které konferenci připravovalo na červen roku 2020. Vzhledem k vyvíjející se pandemické situaci, ale také k ničivému zemětřesení, které Chorvatsko v březnu roku 2020 postihlo, bylo nutno tuto plánovanou akci přesunout do on-line prostředí. Byla vysílána ze Záhřebu ve dnech 22.–23. 4. 2021 v chorvatštině a překládána do angličtiny.

Tématem konference se stalo REUSE ARCHITECTURE, tedy znovuvyužití nebo opětovné používání architektury. Série loňských událostí, tedy i zemětřesení s epicentrem v župě Sisak-Moslavi-na, ukázala zranitelnost fyzického prostoru a potřebu zvýšit odolnost měst. Zároveň také posílila záměr přispět k úvahám o těchto otázkách. Konference byla zaměřena na rehabilitaci a revitalizaci, na aktivaci degradovaných, opuštěných a přehlížených oblastí, na opětovné využití zanedbaných zón nebo jednotlivých území. Cílem konference bylo spojit názory odborníků, které mohou být inspirací pro budoucí akce související s obnovou měst a postižených oblastí. Výsledky pomohou k definování kritérií kvality architektury a vystavěného prostoru a přispějí také k vytvoření Politiky architektury Chorvatské republiky pro budoucí období.

Konferenci pořádalo chorvatské Ministerstvo územního plánování, výstavby a státního majetku a Ústav pro prostorový rozvoj ve spolupráci s Chorvatskou komorou architektů. Byla určena především pro architektky a územní plánovače, tvůrce politik a strategií na všech úrovních, pro další odborníky a širokou veřejnost.

Úvodní příspěvek o následcích zemětřesení v loňském roce a následné opravě Záhřebu uvedl problematiku konference a nastínil nový směr v myšlení nad tvorbou a využíváním veřejných prostranství.

Dále byla diskutována Davoská deklarace a v jejím rámci studie, která se zabývá kvalitou architektury a stavebního prostředí. Cílem deklarace je rovnováha mezi kulturními, sociálními, ekonomickými, environmentálními a technickými aspekty. V této souvislosti byl připomenut mezioborový projekt Evropské komise Nový evropský Bauhaus. Představitelé Evropské unie chtějí, aby se Evropa stala lídrem v cirkulární ekonomice. Nejde zde ale jen o projekt environmentální a ekonomický, měl by být novým „kulturním“ projektem Evropy, přičemž je nutno do cirkulární ekonomiky integrovat všechny profese, a to od těch nezákladnějších.

Předsedkyně chorvatské komory architektů zdůraznila, že je konference pořádána právě při příležitosti předsednictví Chorvatska v Radě EU. Téma, které bylo vybráno, není určeno jen pro odborníky, ale také pro veřejnost. Je nezbytné nalézt odpovědi na otázky:

- Jak zachránit historická centra?
- Jak obnovit a zatraktivnit tyto prostory?

Přírodní katastrofy posledních let ukázaly nedostatky v architektuře a stavebnictví, o kterých se víceméně ví. Paradoxně však ukázaly i dobré stránky – veřejná prostranství sloužila jako místa, kam se mohli lidé uchýlit.

Nelze nadále ignorovat moderní přístupy v navrhování – je důležité, aby se ti, kteří dané prostředí navrhují, uměli poučit ze svých chyb, a aby využívali své vědomosti pro vytváření udržitelného prostředí. Je nezbytné dosáhnout mezinárodního konsensu v udržitelné výstavbě a v politice architektury.

Další příspěvek seznámil účastníky s návrhy přestavby prostorů zchátralého kina, v němž se akce konala. Také bylo představeno první udržitelné území v Záhřebu – revitalizace bývalého nákladového prostoru záhřebského nádraží, přičemž takto vznikne propojení severní a jižní části města, které dosud odděluje železnice. K propojení bu-

dou využity nejlepší zkušenosti, které jsou k dispozici. Území bude přístupné pro všechny obyvatele. Přesunutím autobusového nádraží pod zem vznikne kompaktní dopravní uzel. Součástí území budou i nová knihovna, veřejná prostranství, parky a tržnice. Bloky budou pojaty tak, aby se nestaly překážkou. Projektované budovy budou bezpečné a bude je možno využívat i během zemětřesení. Hlavním mottem celého projektu je „Život v ulicích“.

Tématu obnovy byl věnován i příspěvek na téma Možnosti integrální obnovy a revitalizace prostoru – výchozí body pro zdokonalení chorvatského systému územního plánování. Ten představil výzvy pro územní plánování 21. století. Politika architektury vymezuje základní cíle, z nichž jedním je „kvalita prostoru jako základ pro spokojený život jednotlivce.“ Nástrojem pro rozvoj území malých měst je regulace veřejného prostoru. Na to navazuje efektivní nástroj ochrany historických center, kterým je územní plánování. Nejde ale jen o formální ochranu, jde také o nástroj pro kontrolu a zpětnou intervenci, přičemž se může zdát, že nástroje pro plánování malých měst jsou nedostatečné. Řeší se problém nelegální výstavby, a proto by měl být systém lépe koordinován. Pro centrální osídlení je důležitá především předpověď důsledků výstavby, aby mohlo být detailněji plánováno centrální území. Poslední myšlenkou příspěvku byla obnova území po přírodních katastrofách – zemětřesení a povodních. Tyto události představují výzvu pro lepší obnovu území. Proto byla také představena metodika obsahující postup zaměřený na systematické plánování, kompletní programy obnovy a akční plány pro obnovu historického prostředí.

Další příspěvek prvního dne konference se zabýval tématem „Aktivní účast uživatelů jako paradigma obnovy bydlení“. Jedná se o nový koncept vztahu mezi bydlením a prostředím (přírodou). Přírodní katastrofy nám bezprostředně

ukazují, co je dobré a co je zlé, jelikož známe okamžitě důsledky. Bydlení jako jedna ze základních potřeb člověka by mělo být udržitelné, kvalitní, efektivní, cenově dostupné a flexibilní. Všechny lidské aktivity, včetně architektury, musejí být v harmonii s klimatickými změnami, energetickými potřebami a potřebou vymýcení chudoby. Byla představena evoluce v sociálním chování, tedy vyšší úroveň vzdělání, životních standardů a bohatství. S tím souvisí výzkum z roku 2011, jenž konstatoval, že 31,4 % domácností tvoří jednotlivci, ve 24,7 % z nich žijí dva dospělí bydlící bez dětí a v 21 % jsou dva dospělí s dítětem. Mnoho lidí bydlí samostatně, což způsobuje především rozvoj IT a omezení komunikace mezi lidmi, k čemuž v současné době přispívá také častá práce z domu. Na základě těchto zkušeností byl představen koncept modulárního bydlení, které je flexibilní, variabilní a adaptabilní. Bydlení by mělo splňovat určité podmínky a sledovat vývoj podmínek rodiny. Buňky pak mohou být prefabrikovanými nebo dřevěnými modulárními panely. Tak vznikne bydlení pro jedince, páry, rodiny s dítětem, rodiny s dětmi i multigenerační rodiny.

Následoval příspěvek o „cirkulárních městech a příležitostech pro obnovu měst“, který představil princip cirkulární ekonomiky aplikovaný na města.

Úvod další části konference patřil opětovnému využití architektury. Každá evropská země vytváří vlastní politiku, která chce být „udržitelnější a zelenější“. To je závislé převážně na penězích. Tuto politiku ovlivňují krizové stavy, jakými jsou nezaměstnanost, migrační krize, živelné katastrofy, ale také pandemie. Všechny tyto situace pak způsobují rušení projektů směřujících k zlepšení prostředí, ve kterém žijeme, a narušují politickou a finanční stabilitu států. Je tak potřeba co nejrychleji a nejsnadněji implementovat tyto potřeby do realizovatelných projektů.

Toto téma bylo otevřeno deseti projekty souvisejícími s obnovou Lisabonu – od brownfieldu k novým čtvrtím. Realizace začala už v souvislosti se světovou výstavou EXPO 98. Pořadatelství takové akce představuje pro každé město

významnou výzvu. Důležité bylo obnovit nejzchátralejší část města a nabídnout kvalitní veřejné prostory včetně uměleckých děl. Pro tyto potřeby tak začala rozsáhlá obnova – nejdříve byly realizovány parky a veřejná prostranství, a až poté byly stavěny kancelářské budovy. Po ukončení EXPA byly všechny prostory zpřístupněny a dodnes jsou velmi navštěvovány.

Jeden z nejzajímavějších příspěvků nesl název Město třetí generace – od městské akupunktury k biourbanismu. V suburbánních částech Tchaj-peje existují oblasti, kde žijí lidé v harmonii s přírodou s tím, že si při tvorbě bydlení přetvářeli prostředí neformálně, nezákonně, prostě dle svého. V příspěvku byly představeny příklady takového osídlení, které bylo později legalizováno. Tato architektura je spojena s přírodou. První „generace“ osídlení zde byla rolnická, druhá se změnila na industriální, ale jaká by měla být ta třetí? Možná organická? Architektura nemusí být věčná, může být i krátkodobá. Také může parazitovat na území. Organická generace měst však může vypadat až jako hi-tech slum. A všechny tyto formy mohou být užitečné.

Předposlední příspěvek prvního dne se zabýval cirkulární ekonomikou. Prezentoval, jak redukovat využití energie, jak redukovat množství CO₂, jak používat netoxické materiály, a hlavně jak dávat důraz na výběr materiálů. Pro to existuje Platforma CB 23, která má za cíl chránit materiály, energii a životní prostředí. Při aplikaci těchto pravidel jsme si osvojili nové přístupy (například využívat použitá okna nebo neosazovat zbytečně podhledy).

Vystoupení, v němž byl představen registr brownfieldů v Chorvatsku, patřilo zástupcům chorvatského Ministerstva územního plánování, výstavby a státního majetku a Ústavu pro prostorový rozvoj. Jedná se o program obnovy brownfieldů, které vznikly koncem 20. století ekonomickou transformací a změnami ve státní struktuře. Strategie začala rekonstrukci brownfieldů a identifikovala, že je zde množství vojenských, industriálních, nemocničních a turistických komplexů. Všechny jsou v atraktivní lokalitě, většího

rozsahu a s dobrou dopravní dostupností a již existujícími inženýrskými sítěmi. Prioritou bylo tato území revitalizovat, zabránit environmentálním neštěstím a dekontaminovat území, v nichž znečištění zůstává. Cílem je centrální registr, ve kterém bude standardizovaný popis brownfieldů. Získané údaje jsou zanášeny do GIS programů. Existuje národní, regionální a lokální úroveň dat. Do budoucna se předpokládá zpřístupnění registru.

Druhý den konference byl zahájen přednáškou o „Kritériích kvality architektury“. Důležitým termínem je kvalita plánování. Je potřeba plánovat již v politice architektury a v územním plánování tak, aby byly budovy vstřícné k životnímu prostředí, a podporovat akce, které budou spojovat všechny stupně politiky a všechny stupně státní správy, které by měly být propojeny. Všechny zainteresované subjekty musejí zároveň být součástí plánu. Politika architektury by měla být apolitickým nástrojem pro plánování příjemného prostředí v souladu s životním prostředím. Integrace strategie hodnocení kvality je důležitým krokem pro správné fungování plánování.

Následovala přednáška „Analýza a oceňování architektonických transformací“. Evropské státy spolupracují na zachování architektonického dědictví Evropy. Při této příležitosti byly představeny projekty tří typů obytných bloků v Barceloně. Jednalo se o projekt na zlepšení prostředí pro obyvatele žijící v původních budovách. Projekt měl za cíl transformovat budovy na moderní obytné objekty se všemi aspekty kvalitního bydlení. Vznikla také publikace, která popisuje bydlení v Paříži a naznačuje možné využití a modernizaci zastaralých obydlí. Při rekonstrukci se využívaly prefabrikované prvky, které urychlily výstavbu a umožňovaly pokračovat ve stavbě i při nepříznivém počasí. Staré a zchátralé budovy se nemusejí demolovat, je třeba využít jejich potenciál, zmodernizovat je do současné podoby, a tím podpořit udržitelný rozvoj v architektuře.

Při přednášce „Prefabrikace, série, standardy“ taktéž zaznělo, že prefabrikace je důležitým nástrojem pro opětovné využití architektury.

Konference pokračovala příspěvkem „Reaktivace – Adaptace – Znovuvyužití“, jenž se zabýval reaktivací zastaralých území brownfieldů. Byla představena přestavba přístavů v Rotterdamu a v Amsterdamu (nadstavby nad stávajícími skladovými budovami). Územní plán je flexibilním nástrojem pro plánování obnovy starých území, která může obsahovat rekonstrukce starých částí a přidání nových při respektování architektonické identity. Je důležité, aby byl využíván celkový potenciál budov. Budované nové části musejí respektovat strategii smíšeného využití. Občas je nezbytné počítat i s tím, že některá území, například okolí řek a zálivů, mohou být zaplavená. Je však důležité říct, že tato území jsou pro lidi atraktivní, a že je třeba využít jejich potenciál. Město by tak mělo obsahovat všechny atributy, které jsou pro dnešní dobu důležité, tedy například dobrou dopravní dostupnost a kulturní využití. Mělo by ale také respektovat trendy v ochraně životního prostředí. Hlavní důraz se musí dávat

na znovuvyužívání území, která jsou již zastavěná, ale ztratila své využití. Je tak potřeba je znova reaktivovat, aby se do nich mohl vrátit život.

V odpoledním bloku byly představeny „Zkušenosti Evropské banky pro obnovu a rozvoj (EBRD) ve městech – regenerační projekty v Chorvatsku i v zahraničí“. EBRD se co nejjednodušeji snaží investovat do kvalitativní změny života a budovat „nové mosty“, které propojují návrhy s realitou. Nestačí mít jen plány, je třeba mít silné téma, které je schopno je podporovat a realizovat. Evropská banka pro obnovu a rozvoj investuje stovky miliard euro do tisíců projektů ve 39 zemích světa. Projekty jsou posuzovány hned z několika úhlů, například zelená města se posuzují i z pohledu použitých technologií. Musejí se však potýkat s několika problémy, mezi které patří populační změny nebo i energetická bezpečnost. V plánu je do roku 2025 investovat více než polovinu prostředků právě do zele-

ných projektů. Projekty podpořené Evropskou bankou pro obnovu a rozvoj jsou často držiteli významných ocenění. Více informací je k nahlédnutí na stránkách www.ebrdgreencities.com.

Poslední příspěvek se zabýval rekonstrukcí Muzea moderního umění v Rijecu, kde je využit každý protor pro potřebu výstavy.

Konference i přes počáteční nepřízeň a přesun termínu do on-line prostředí představila množství zajímavých projektů a významných informací. Nové pohledy na věc, jejich řešení i důsledky, které přírodní katastrofy a pandemie mají, nás jako společnost opět posunují dopředu a lze jednoznačně říci, že konference splnila cíle, které si předsevzala.

*Ing. Jakub Kotrla
Ústav územního rozvoje
Fakulta stavební VUT*